

BESCHRIJVING VAN DE NEDERLANDSE CORBICULA' S

door

A.D.P. van Peursen

Inleiding

De *Corbicula*'s behoren nu tot de Nederlandse malacofauna en de soorten zullen dan ook opgenomen worden in het komende boek over de Nederlandse zoetwatermollusken (Gittenberger & Janssen [red.], 1998). Een aantal leden van de NMV hebben mij verzocht of ik een kort artikel met afbeeldingen kon schrijven voor het Cb. In dit artikel wordt een korte beschrijving gegeven van de in Nederland voorkomende soorten. Vervolgens wordt er nog iets vermeld over de verspreiding in Nederland en worden er nadere literatuurgegevens opgesomd.

De recente soorten

- *Corbicula fluminea* (Müller, 1774).

[Voor deze soort introduceerde Moolenbeek (1993a) de Nederlandse naam 'Aziatische Korfmossel']

Afmetingen: de afmetingen variëren uiteraard met de 'leeftijd'. Gloër et al. (1994: 73) geven de volgende afmetingen: L 19-30 mm. H 17-29 mm. D 13-21 mm.. Zelf heb ik een volwassen exemplaar van de Oude Maas-Barendrechtse Veer (coll.nr. 768-11) met de afmetingen L 32 mm. H 29 mm. D 20 mm. In mijn collectie bevindt zich ook een exemplaar uit de Verenigde Staten met de afmetingen L 46 mm. H 42 mm. D 29 mm (Californië, S. Joaquin-river, coll.nr. 768-19).

Buitenzijde: de sculptuur bestaat uit grove, enigszins onregelmatig verlopende, soms onderbroken, concentrische ribben. Deze zijn gescheiden door tussenruimten die ongeveer even breed zijn als de ribben zelf. Een volwassen exemplaar heeft gemiddeld 30 ribben. Ook bij de juveniele exemplaren is deze grove sculptuur duidelijk te zien.

Binnenzijde: de binnenzijde is meestal wit, maar kan bij verse exemplaren een lichte paarse kleur hebben.

- *Corbicula fluminalis* (Müller, 1774)

[Voor deze soort introduceerde Moolenbeek (1993a) de Nederlandse naam 'Toegeknepen Korfmossel']

Afmetingen: volwassen exemplaren kunnen iets breder worden dan 2 centimeter. In tegenstelling tot de vorige soort kunnen volwassen exemplaren iets hoger zijn dan breed. Gloër et al. (1994: 73) geven de volgende afmetingen: L 14-25 mm. H 15-25 mm. D 12-19 mm. Deze soort is dus wat kleiner dan de vorig soort. Opvallend is dat in de loop der jaren de exemplaren die ik gevonden heb niet groter zijn geworden. Tussen de exemplaren die ik in september 1992 aan de oever van de Waal bij Haaften verzamelde (col.nr. 803-4), zit een exemplaar met afmetingen L 22 mm. H 22 mm. D 19 mm. Het grootste exemplaar dat ik in 1996 bij dezelfde vindplaats vond heeft de volgende afmetingen :L 18 mm. H 20 mm. D 17 mm.

Buitenzijde: de schelpen van *C. fluminalis* zijn in vergelijking met *C. fluminea* door het bollere topgedeelte als geheel boller en is de sculptuur door de ribbels fijner. De sculptuur bestaat uit concentrische ribjes die dicht op elkaar staan en regelmatig gerangschikt zijn. Een volwassen exemplaar heeft gemiddeld 50 van dit soort ribjes. Zoals hiervoor al is aangegeven is ook de vorm een karakteristiek kenmerk. Ook bij de jonge (juveniele) exemplaren is de fijnere sculptuur en het bollere uiterlijk duidelijk te zien.

Binnenzijde: de binnenzijde heeft een min of meer paarsachtige kleur. Sommige verse exemplaren zijn geheel paars van binnen.

- Een derde soort?

Op basis van recente vondsten (Wallbrink, 1994 en De Boer, 1995) uit de Nieuwe Merwede, kan geconcludeerd worden dat er *Corbicula*'s gevonden worden die in schelp opbouw afwijken van de twee beschreven *Corbicula*-soorten. Het gaat om exemplaren met een onregelmatig fijn geribd oppervlak. Ook verschilt de breedte/hoogte verhouding ten opzichte van de beide andere soorten en zijn de schelpen platter (minder bol).

Ik heb het door De Boer in aanspoelsel bij de Nieuwe Merwede gevonden materiaal (I) vergeleken met exemplaren die ik op 3 mei 1995 verzamelde op twee plaatsen in aanspoelsel langs de Nieuwe Merwede (II en III). De vindplaatsen I en II liggen schuin tegenover elkaar. Amersfoortcoördinaten (kaart 44-13 voor I en II en kaart 44-14 voor III) van de vindplaatsen

I	horizontaal 111-112	-	verticaal 422-423
II	horizontaal 112.2	-	verticaal 422.1
III	horizontaal 117.4	-	verticaal 423.1

Zelf heb ik kleine exemplaren gevonden bij vindplaats II (van 2,5 tot 5,0 mm breed) en een losse klep van 9,5 mm breed van vindplaats III. Aan deze exemplaren is duidelijk te zien dat de schelpkenmerken afwijken van de twee andere Nederlandse *Corbicula*-soorten. De gevonden schelpen lijken qua vorm op een soort die bekend is onder de naam *Corbicula fluviatilis* (Müller, 1774) en voorkomt in de Nijl (Egypte). Het is echter de vraag of het inderdaad om deze soort gaat. Kinzelbach (1991: 217) geeft al aan dat deze soort alleen op basis van statische verhoudingsgetallen van schelpkenmerken onderscheiden kan worden van *Corbicula consobrina* (Cailliaud 1823). Ook door Morton (1979) wordt de mogelijke aparte status van deze soort in twijfel getrokken. Morton (1979) geeft op pagina 16 aan dat volgens hem *C. fluviatilis* een synoniem is van de soort *C. fluminea* (Müller, 1774). Ook door Wallbrink (1994: 104) wordt aangegeven dat er nog veel verwarring over de juiste naam bestaat en dat een exacte uitspraak momenteel niet te geven is.

Op basis van het voorafgaande kan vooralsnog geconcludeerd worden dat een harde uitspraak of het wel of niet om een derde soort gaat nu niet gerechtvaardigd is en dat nader onderzoek gewenst is.

Fossiele soorten

Tot nu toe is alleen de soort *Corbicula fluminalis* (Müller, 1774) als fossiele soort van Nederland beschreven (Van Regteren Altena et al., 1984:124). Op basis van het fossiele materiaal dat ik tot nu toe gezien heb en op basis van materiaal uit mijn eigen collectie is te concluderen dat waarschijnlijk beide soorten *C. fluminalis* en *C. fluminea* als fossielen op de Nederlandse kust te vinden zijn. Omdat het uiteraard om verweerde kleppen gaat, is het soortonderscheid alleen te maken bij volwassen exemplaren waarbij de vorm het doorslaggevende kenmerk is. (Zie afb. 6-9)

Nadere informatie over de verspreiding in Nederland

In 1993 gaf ik in het Cb nadere informatie over de verspreiding van de *Corbicula*'s in Nederland (Van Peursen, 1994a). Sinds die tijd hebben de soorten zich steeds verder verspreid. Moolenbeek (1993b) geeft aan dat de beide soorten *Corbicula*'s gevonden zijn in het IJmeer en Bij de Vaate (1993) geeft aan dat beide soorten zijn aangetroffen in de Maas. Op de voorjaarsvergadering van de Nederlandse Malacologische Vereniging in 1996 ontving ik van J.N. de Vries monsters met *Corbicula* van twee vindplaatsen uit de IJssel bij Zwolle (bij Katerveer en bij de spoorbrug over de IJssel). Op beide locaties trof hij ook exemplaren met verse vleesresten aan, hetgeen een duidelijk bewijs is dat beide soorten de 'strengere' winter (1995-1996) overleefd hebben. Dit gegeven sluit goed aan bij de constatering van A.J. de Winter (1997) dat de *Corbicula*'s in staat zijn om de koude winters in Nederland te overleven.

Op de meeste plaatsen komen beide soorten naast elkaar voor. Een uitzondering vormden de Lek en de Oude Maas: tot voor kort was mij alleen *C. fluminea* uit de Lek bekend. In mijn collectie bevinden zich doubletten gevonden bij Schoonhoven (1992,1995,1996), Ammerstol (1990,1991,1996) en Streefkerk (1991). Let wel: tot voor kort, want Dekker (1997) vermeldt dat hij al in 1991 *C. fluminalis* aantrof aan de zuidzijde van de Lek, ongeveer 4 kilometer ten westen van de A2. Van de Oude Maas zijn bij mij nog geen meldingen *C. fluminalis* bekend. In mijn collectie bevinden zich doubletten van *C. fluminea* van nabij Zwijndrecht (1996), verschillende vindplaatsen onder Rotterdam (1992,1994) en een vindplaats bij Spijkenisse (1996).

Met name het gebied rondom Rotterdam is interessant om verder te inventariseren naar het voorkomen van *Corbicula*'s. In de Nieuwe Merwede (in het verlengde van de Waal) komen beide soorten voor. Deze informatie is opmerkelijk t.o.v. het gegeven dat er tot nu toe één soort uit de Oude Maas bekend is. Evenals de Nieuwe Merwede ligt de Oude Maas in het verlengde van de Waal, met de Beneden Merwede daar tussen.

Literatuur (geraadpleegd)

- Boer, T. W. de, 1995. - Een tweede vondst van de 'derde *Corbicula*'. - Corresp.-blad Ned. Malac. Ver. 279: 103 - 105.
 Dekker, H., 1997. Nogmaals over *Corbicula fluminalis* (Müller, 1774) in de Lek. - De Kreukel 33 (5/6): 105.
 Gittenberger, E. & A. W. Janssen (red.), 1998. De Nederlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet- en brak water. Nederlandse Fauna 2. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden. (In press).

- Gloër, P. & C. Meier-Brook, 1994. Süßwassermollusken. - Deutscher Jugendbund für Naturbeobachtung, Hamburg.
- Janssen, A.W., G.A. Peeters & L. van Der Slik, 1984. De fossiele schelpen van de Nederlandse stranden en zeegaten, tweede serie, 8 (slot). - *Basteria* 48 (4-5): 91-219.
- Kinzelbach, R., 1991. Die Körbchenmuscheln *Corbicula fluminalis*, *Corbicula fluminea* und *Corbicula fluviatilis* in Europa (Bivalvia: Corbiculidae). - *Mainzer Naturw. Archiv*, 29: 215-2283.
- Moolenbeek, R.G., 1993a. Problemen rond de naamgeving van de Aziatische korfmossel, de fijngeribde korfmossel en de toegeknepen korfmossel ofwel de *Corbicula*'s in Nederland. - *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 270: 19-21.
- Moolenbeek, R.G., 1993b. *Corbicula*'s in het IJmeer. - *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 275: 165-166.
- Peursen, A.D.P. van, 1993a. Resultaten van een oproep om de Nederlandse *Corbicula*'s te melden. - *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 275: 162-163.
- Peursen, A.D.P. van, 1994a. *Corbicula*'s in Nederland. *De Kreukel* 30 (2):25-35.
- Peursen, A.D.P. van, 1994b. Literatuur over de Nederlandse *Corbicula*'s. - *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 278: 82-83.
- Vaate, A. bij de, 1993. *Corbicula*'s in de Maas - *Corresp.-Blad Ned. Malac. Ver.* 278: 73.
- Wallbrink, H., 1994. Alweer een nieuwe *Corbicula* in Nederland ofwel is het Müller triplet nu compleet? - *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 279: 103-105.
- Winter, A.J. de, 1997. Overleeft *Corbicula* strenge winters in Nederland. - *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 296:62-63.

Aanvullingen op *Corbicula*-literatuurlijst

Onderstaand overzicht kan beschouwd worden als aanvulling op het overzicht uit 1994 (Van Peursen, 1994b). Het is onvermijdelijk dat een aantal titels tevens onder geraadpleegde literatuur staan. Enkele artikelen waren al vóór 1994 verschenen, maar op dat moment nog niet bij de auteur bekend.

[Vóór mei 1994; specifiek met betrekking tot de *Corbicula*'s]

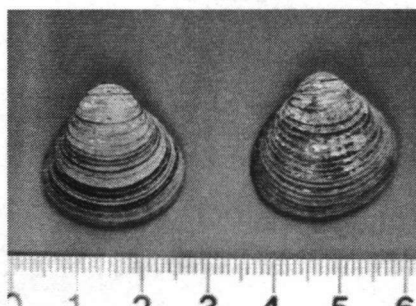
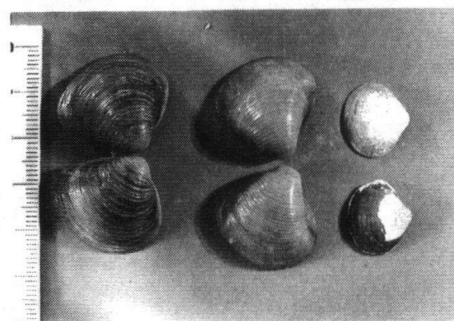
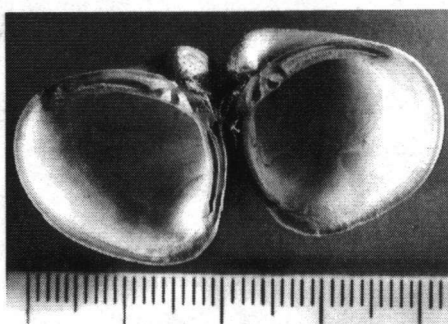
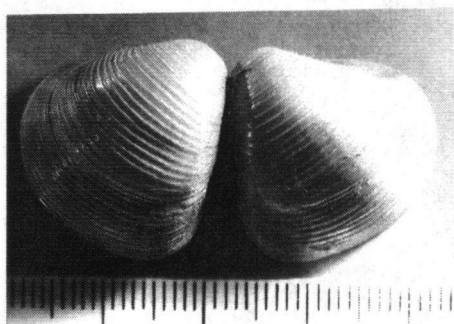
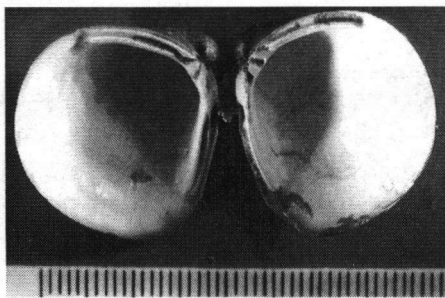
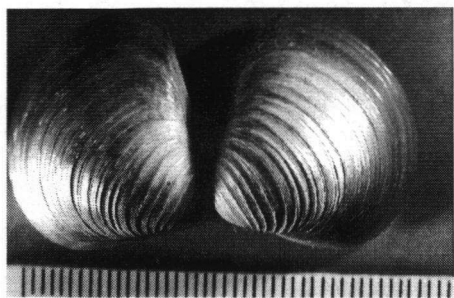
- Anonymus, 1991. Tropische mossel nestelt zich in leidingen van centrales. NRC. 19-06-1991.
- Feen-van Benthem Jutting, T., van der, 1946. Enkele beschouwingen over de *Corbiculidae*. *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 25: 148-150.
- Vliet, B. van, 1993. Ribbelmossels - *Onze Waard* 24: 103.

[Ná mei 1994; specifiek met betrekking tot de *Corbicula*'s]

- Boer, T. W. de, 1995. Een tweede vondst van de 'derde *Corbicula*'. *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 279: 103 - 105.
- Dekker, H., 1997. Nogmaals over *Corbicula fluminalis* (Müller, 1774) in de Lek. - *De Kreukel* 33 (5/6): 105.
- Karnekamp, C., 1996. Hoe is het met de *Corbicula* in de Lek. *De Kreukel* 32 (9/10): 109-112.
- Melchers, M., 1993. Natuur in Amsterdam blijft verrassen. *Mens en Natuur* 44 (5): 87.
- Melchers, M., 1994. Amsterdam weer twee soorten korfmossels rijker. *Noordhollands Landschap*, 21 (2): 17.
- Melchers, M., 1994-1995. Twee soorten korfmossels in Amsterdam gearriveerd. *Natura* 1994-5: 110 - 111.
- Peursen, A.D.P. van, 1994a. *Corbicula*'s in Nederland. *De Kreukel* 30 (2):25-35.
- Peursen, A.D.P. van, 1994b. Literatuur over de Nederlandse *Corbicula*'s. *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 278: 82 - 83.
- Peursen, A.D.P., 1997. Nadere informatie over de *Corbicula*'s in de Lek en de Waal. *De Kreukel* 33 (1/2): 21-22.
- Wallbrink, H., 1994. Alweer een nieuwe *Corbicula* in Nederland, ofwel is het Müller triplet nu compleet? *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 279: 103 - 105.
- Winter, A.J. de, 1997. Overleeft *Corbicula* strenge winters in Nederland? *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.*, 296:62 - 63.

[Met een verwijzing naar de *Corbicula*'s]

- Frentrop, J., 1992. Molluskenfauna van de Rijn bij Lobith. - *Natura* 1992 (9): 222-224.

Bij de foto's: links- en rechtsboven: resp. binnen- en buitensijde doublet *Corbicula fluminea*; midden links en rechts: resp. binnen- en buitensijde doublet *Corbicula fluminalis*; onder links: alle drie recente 'Nederlandse *Corbicula*'s; rechts op foto '3e *Corbicula*'; rechtsonder buitenzijde twee fossiele *Corbicula*-vormen.